

Streszczenie

Kreatywne metody pisania i ich zastosowanie w nauczaniu języka niemieckiego jako obcego na poziomie A2

Tworzenie tekstów pisemnych uznawane jest obecnie przez uczących się za sprawność skomplikowaną i mało interesującą. Dodatkowe różnorodne trudności wiążące się z formułowaniem tekstów w języku obcym powodują, iż zainteresowanie tym działaniem językowym jest niewielkie, a w najlepszym wypadku traktowane jako konieczność. W obliczu wciąż rozwijającej się cyfryzacji świata i rosnących potrzeb komunikacyjnych pisemne przekazywanie informacji staje się jednak często jedyną możliwą drogą do realizacji wytyczonych celów. Dlatego wyzwanie, przed jakim staje dydaktyka pisania w szkole, nie tylko wymaga przekazania wiedzy i umiejętności w tym zakresie, ale przede wszystkim innowacyjnego, efektywnego podejścia motywującego uczących się do tej aktywności. Niniejsza praca doktorska jest zatem próbą uzupełnienia luki w zakresie kształcenia sprawności pisania, koncentrując się na wymiarze dydaktyczno-metodycznym doskonalenia tej kompetencji u uczniów.

Prezentowana praca doktorska poświęcona jest analizie sprawności pisania ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia nauczania metod kreatywnego pisania w dydaktyce języka niemieckiego. Głównym celem pracy jest przedstawienie teoretycznych koncepcji oraz praktycznych możliwości doskonalenia kompetencji pisania tekstów twórczych u polskich uczących się w kontekście nauczania języka niemieckiego jako obcego na trzecim etapie kształcenia.

Część teoretyczna pracy, składająca się z trzech rozdziałów, jest poświęcona sprawności pisania ukierunkowanej na tworzenie tekstów pisemnych. Przedstawiona na początku analiza zmian edukacyjnych w obszarze *pisania*, spowodowanych zmieniającymi się na przestrzeni lat warunkami i koncepcjami dydaktyczno-metodycznymi, pozwala zrozumieć jego obecną pozycję wśród innych kształconych sprawności. Z dydaktyczno-metodycznego punktu widzenia pisanie ujęte zostało z perspektywy językowych kompetencji komunikacyjnych oraz warunków ich doskonalenia w praktyce szkolnej. Przytoczone zostały również liczne, zaczerpnięte z literatury przedmiotu definicje pisania, zwracające uwagę na jego wielowymiarowy charakter, przy czym szczególną uwagę poświęcono pisaniu jako złożonemu

procesowi planowania, formułowania oraz analizowania i poprawy tekstu. W odniesieniu do przebiegu procesu pisania przybliżone zostały modele pisania, stanowiące punkt odniesienia dla poszczególnych teorii nabywania sprawności tworzenia tekstów pisemnych. Zdefiniowano przy tym koncepcję strategii, ćwiczeń oraz zadań językowych, stanowiących nieodłączne elementy budowania wiedzy i umiejętności językowych. Skoncentrowano się również na tekście jako efekcie zmagania pisarskich, znaczeniu pisania w odniesieniu do innych sprawności językowych oraz funkcjach, jakie pełni w zależności od celu i kontekstu sytuacyjnego.

Główne miejsce w części teoretycznej pracy zajmuje *kreatywne pisanie* jako nieodłączny element dydaktyki języków obcych. Przytoczone zostały kierunki rozwoju tej metody, mające swój początek w amerykańskim *creative writing* i znajdujące swoje zastosowanie w Europie. Szczegółowo omówiono cechy charakteryzujące twórcze procesy pisania oraz zaprezentowano warunki i czynniki organizacyjno-dydaktyczne wspierające rozwój umiejętności kreatywnego formułowania wypowiedzi u uczniów. W tym kontekście podkreślona została szczególna rola nauczyciela w sposobie organizacji procesów kreatywnego pisania, oparta na moderowaniu, inspirowaniu oraz wspieraniu uczniów w rozwoju ich umiejętności językowych.

Istotny element pracy doktorskiej stanowią również refleksje związane z psychologicznymi uwarunkowaniami kreatywnych działań językowych towarzyszących procesom formułowania kreatywnych wypowiedzi. Tematyka pracy uwzględnia podejście interdyscyplinarne łączące obszary badawcze językoznawstwa i psychologii. Dyscypliny te, odnoszące się zarówno do systemowej jak i kognitywno-emocjonalnej płaszczyzny procesów językowych, spajane są przez glottodydaktykę. W tej dziedzinie widoczne jest bowiem połączenie pierwiastka językoznawczego z psychologicznym. Ten pierwszy akcentuje przede wszystkim rolę modeli i teorii językowych w kontekście procesów językowych uwarunkowanych pragmatycznie i społecznie, zaś element psychologiczny skoncentrowany jest na czynnikach wspierających kreatywny potencjał u uczących się, a więc przede wszystkim: mechanizmy poznawcze towarzyszące pisaniu, myślenie dywergencyjne oraz aspekty emocjonalne. Przedstawienie wzajemnego oddziaływania na siebie wymienionych czynników umożliwia zrozumienie procesu pisania jako dynamicznego działania. W tym ujęciu *pisanie* nie koncentruje się wyłącznie na efekcie końcowym, jakim jest tekst, lecz uwypukla jego poszczególne etapy i ich wartość w procesie kształcenia kompetencji pisania. Bardzo

istotny przy tym jest wpływ zastosowanych metod kreatywnego pisania na minimalizację blokad pisarskich u uczących się oraz wzmacnianie ich motywacji do nauki i autonomii własnych procesów uczenia się. Lekcje wzmacniane kreatywnymi bodźcami angażują bowiem uczniów w sposób inspirujący do aktywnego udziału w zaproponowanych działaniach językowych, co znajduje odzwierciedlenie w ich pozytywnym podejściu do nauki języka niemieckiego.

Bardzo ważna część rozważań dotyczących kreatywnego pisania koncentruje się na kryteriach oceny tekstów pisemnych, ze szczególnym naciskiem na teksty kreatywne. Autorka pracy przedstawia wyzwania i dylematy związane z interpretacją i analizą postępów w zakresie oceny twórczego pisania. Problemy te dotyczą często subiektywnych opinii nauczycieli na temat kreatywnej twórczości uczniów. Zatem niezbędnym narzędziem w procesie oceny tekstu są odpowiednie instrumenty wspierające tę procedurę i umożliwiające możliwie obiektywną analizę uzyskanych osiągnięć. W pracy przedstawione zostały wybrane katalogi kryteriów oceny tekstów (kreatywnych), ukazujące możliwości zastosowania kryteriów oceny oraz ich wagi w zależności od celu tworzonej wypowiedzi pisemnej. Podkreślona została przy tym wartość oceniania kształtującego, nakierowanego na pozytywną stymulację uczącego się do dalszego działania. Jako przykłady przytoczono również inne możliwości wspierającego działania mającego na celu ocenę pisemnej twórczości, opartego m.in. na dialogu oraz odpowiednio sformułowanych komentarzach zwrotnych, mających pozytywny wpływ na zwiększenie motywacji i wiary piszących we własne umiejętności pisarskie.

Praktyka kreatywnego pisania opiera się w dużej mierze na wykorzystaniu metod i technik wyzwalających w uczących się chęć do pisania oraz wzmacniających ich potencjał kreatywności na poszczególnych etapach jego rozwijania. Spora część pracy doktorskiej koncentruje się zatem na charakterystyce metod kreatywnego pisania zaproponowanych przez Ingrid Böttcher (1999), będących jednocześnie podstawą dydaktycznej części badania empirycznego. Przytoczona typologia obejmuje sześć grup metod kreatywnego pisania, odnoszących się do różnorodnych podejść w kreatywnych w procesach pisarskich. Każda z grup została szczegółowo opisana w kontekście jej praktycznego zastosowania w procesie nauczania.

Rozdział czwarty, będący jednocześnie częścią badawczą niniejszej dysertacji, poświęcony został opisowi przeprowadzonego badania empirycznego, mającego na celu ocenę efektywności zastosowania metod twórczego pisania w procesie uczenia się i nauczania

języka niemieckiego w polskiej szkole średniej. Podjęty projekt badawczy opierał się na metodologii *badania w działaniu*, wpisującego się w koncepcję optymalizacji i poprawy procesów dydaktycznych. Zastosowana metodologia badawcza obejmowała elementy badania ewaluacyjnego, koncentrującego się na budowaniu wiedzy, jak i partycypacyjnego, skupiającego się na uczniu. Okres prowadzonego badania podłużnego, obejmujący dziesięć miesięcy, oraz rzetelne zachowanie standardów badawczych, umożliwiły uzyskanie obiektywnych i trafnych wyników. Analiza korpusu tekstów kreatywnych i niekreatywnych stworzonych przez uczestników badania, systematyczne obserwacje lekcji kreatywnego pisania, jak i subiektywne opinie uczących się wyrażone w lekcyjnych pamiętnikach oraz przeprowadzonych ankietach, wykazały, iż regularne stosowanie kreatywnych metod wpływa pozytywnie na rozwój komunikacyjnych kompetencji językowych u uczących się. Wzmacniane umiejętności nie ograniczały się przy tym wyłącznie do sprawności pisania, lecz wspierały również doskonalenie sprawności rozumienia ze słuchu, mówienia i czytania. Ponadto twórcze pisanie okazało się ważnym czynnikiem w kształtowaniu u badanych kompetencji kluczowych, niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Pracę doktorską kończą wnioski stanowiące zarówno teoretyczne, jak i praktyczne wskazówki dla polskich nauczycieli języka niemieckiego, którzy zamierzają wprowadzić do tradycyjnie organizowanych lekcji elementy kreatywności i wzmocnić przez to status pisania w dzisiejszej praktyce szkolnej. Wyprowadzone na podstawie badania wnioski i zdobyte doświadczenia odnoszące się do realnie możliwych ulepszeń zinstytucjonalizowanej dydaktyki pisania stanowią wiedzę, która zastosowana w praktyce przyczyni się do efektywniejszego, innowacyjnego i przede wszystkim zindywidualizowanego planowania lekcji z uwzględnieniem twórczego pisania.

Słowa kluczowe: glottodydaktyka, tradycyjne pisanie, kreatywne pisanie, metody kreatywnego pisania, rozwój komunikacyjnych kompetencji językowych, sprawność pisania w praktyce szkolnej, ocena tekstów kreatywnych, język niemiecki jako język obcy, procesy uczenia się i nauczania, autonomia uczenia się, motywacja, badanie w działaniu.